

Ellei toiminnan käsite olisi niin keskeinen kirjan juonen kannalta, mainittua selkeyden puutetta voisi pitää vain kauneusvirheenä muuton ehjässä, jopa upeassa työssä. Mutta kun toiminnan käsitteen arvo on niin perustava kuin se tässä rakennelmasa on — kultaa voidaan tehdä vain kullasta ja toimintaa vain toiminnasta —, sattuvatkin esimerkit tai viittaukset ”ärsykkeiden vaikutusten ylittämiseen”, ”sisäisiin suhteisiin”, ”juoneen” tai ”elävään kuadmaan” — jopa sinänsä havainnollinen ”tuli—tuuli-vertaus” — voivat vain hatarasti pönkittää kunnollisen määrittelyn puuttumisesta johtuvaa hataruutta.

Muilta osin Weckrothin valitsema metodi toimii. Laaja humanistis-filosofinen perehtyneisyys antaa liikkumatilaa ja sallii suvereenin vapauden ajatusten ilmaisemisessa. Parhaimmillaan kirjoittaja on ihmisen toimien irrationaalisilta näyttävien puolien kuvaamisessa ja selittämässä. Ihmiset toimivat ”järjettömästi”, vastoin ”omaa parastaan”, koska on olemassa enemmän kuin yksi ”paras”. *Biologinen* järki (esim. terveesti ja riskittömästi mahdollisimman kauan eläminen) voi olla ristiriidassa *psykologisen* järjen kanssa, joka kenties panee tupakoimaan, juomaan, hakemaan riskejä ja seikkailuja. Kulttuurissamme positivistinen ja mekanistinen ”tehokkuusjärki” on saanut niin hallitsevan aseman myös ihmiskuvan muokkaajana, että myös ihmisen toiminnan järjettä mitataan sen mittapuulla. Weckroth toteaa, että ”tekemisen järjen eli määräperäisyyden nostaminen ’ainoaksi oikeaksi järjeksi’ on pelkästään harhaanjohtavaa: toiminnasta ja ’elämästä’ päädytään hakemaan sellaista, mitä siinä ei ole”.

Klassikkokirjasitaattien ohella käsitteet ”sattuma” ja ”kohtalo” eivät juuri esiinny psykologian (oppi)kirjoissa. Tässä kirjassa ne esiintyvät. Weckrothin ajattelumallissa näitä sanoja on vaikea leimata ”epätieteelliseksi”. Ne eivät myöskään merkitse subjektin periksiantoa ulkoisille voimille puhumattakaan paluusta ärsyke—reaktio-malliin. Sen sijaan psykologi, joka on ainakin puolittietoisesti uneksinut joskus pääsevänsä aukottomiin kausaaliselityksiin tai skinneriläiseen käyttäytymisen kontrol-

liin, on melkoisen luopumisen ja surutyön edessä uskaltautuessaan kirjoittajan linjoille. Mutta kokemus voi olla myös vapauttava.

Toiminnan psykologia on terävä luonnos, vakavan ironinen pamfletti, arkitieteellinen puheenvuoro. Se on syytä uskaltaa lukea, vaikka maailma ja elämä eivät lukemisen jälkeen enää näyttäisikään aivan entisen kaltaisilta. Se on pitkälle kehitetty, mutta keskeneräinen esineellistynyt toimintaprosessi. Mikäli painoteknisesti olisi mahdollista, tällaisella kirjalla ei pitäisi olla kansia, ei myöskään alkua eikä loppua. Toivottavasti sekä kirjoittajan että lukijoiden jännite jatkuu, Zeigarnik-efekti toimii . . .

Ilkka Halonen

Weckrothin hengenheimolainen Ranskasta?

Kun maallikko lukee jonkin tieteenalan kirjallisuutta, ei teksti aina jäsenny tieteenalan asemasotiin ja traditioihin, vaan se pikemminkin tuo mieleen yllättäviäkin yhteyksiä ja tekstejä.

Lukiessani Klaus Weckrothin Toiminnan psykologiaa minulle kävi näin. Tuntui kuin vierelläni olisi istunut kirjailija Georges Simenon’in hahmo ja ajatteluani hallinnut komisario Maigret. Tänä tiukkapurentaisen uusmoralismin aikana sekä Weckroth että Maigret ovat vapauttavaa luettavaa, koska he ymmärtävät ihmistä ja ihmisen toimintaa.

Maigret on komisario, jonka tehtävänä on selvittää rikos (murha). Tämä rikos toimii salaman tavoin: se valaisee hetken yhteisöä ja siinä toimivia ihmisiä, vuorovaikutuksen tulehduspesäkkeitä. Komisario Maigret’n metodi on empatia, mikä ei kuitenkaan tarkoita mitään hämmästellevää suurisilmäisyyttä. Se on asettautumista toisen ihmisen housuihin. Housuihin, joissa voi sukeltautua siihen konkreettiseen ja aistittavaan yhteisöön, jossa rikos on tapahtunut. Tällä sukeltautumisella komisario yrittää hahmottaa sen kokonaisu-

den, jossa hän voi ajatella siinä toimivien ihmisten tavoin ja löytää itse kunkin toimintojen punaisen langan, juonen, sanalla sanoen kiteyttää heidät subjekteina.

”Täytyy tuntea. Täytyy tuntea ympäristö, missä rikos on suoritettu, tuntea siihen sekaantuneitten ihmisten, uhrien, teon tekijäin ja pelkkien todistajien elämä, tottumukset, tavat ja suhtautuminen. Astua heidän maailmaansa muutta mutkitta, hämmästelemättä ja puhua luonnollisesti heidän omaa kieltään.”

Tässä prosessissa Maigret käyttää kaikkia aistejaan niin, että ainakin lukijana joutuu kokemaan maailman pikku asiat satoina pieninä sensaatioina. Eikä komisario käytä päätelystään vain päätään, vaan myös ja ennen kaikkea tunteitaan. On niin monenlaista järjettä, sanoisi Weckroth. Kun komisario ei saa istua tai seistä rikospaikkaa lähimpänä olevan kuppilan sinkkitiskin ääressä tarkkailemassa calvadosinsa takaa asiakkaiden tapoja, haistella seutukunnan hajuja, kosketella rikospaikan esineitä tarkoituksettoman tuntuisesti jne. eli olla läsnä uhrin ja teon tekijän aistimellisessa todellisuudessa, kokonaisuus ei tunnu millään hahmottuvan eivätkä siinä yhteisössä elävien ihmisten toimintojen juonet tunnu punoutuvan yhteen. Maigret’n seurattessa erästä juttua sanomalehtien välityksellä (Maigret lomailee -kirjassa) jutun päähenkilöt kyllä alkavat elää hänessä, ”mutta valitettavasti he olivat kovin epätodellisia. He pysyivät valon ja varjon välimailla ja melkein ruumiillista kipua tuntien komisario yritti nähdä heidät selvemmin”. Normaaledekkarillehan ulkopuolinen asioiden ja ihmisten tarkkailu olisi ollut riittävää, heille kun ihminen on vain kävelevä pää. Kun rikoksen motiivi tai motiivit paljastuvat, synn ja seurauksen pintalogiikkaa pitkin edetään ratkaisuun. Se on henkistä vetten päällä kävelemistä.

Maigret ei kuitenkaan vetäydy synn ja seurauksen suojavarustukseen. Ihmiskuvauksessa/ihmiskuvassa mekaaninen synn ja seurauksen rakentelu on jonkinlaisen rotanloukun rakentamista. Kun se laukeaa, ei ihminen ole enää elävä. Hän koolee subjektina, persoonallisuutena.

Komisario Maigret’lle ihmiset

ovat yhtä tekojensa kanssa. Ei liene sattumaa, että myös Weckroth lainaa erästä Simenon'in haastattelunpätkää, jossa tämä toteaa, ettei hän aloittaessaan tiedä mitään kirjan tapahtumista. Ihmisten toiminnalla kun on aina oma juonensa. Sen toteavat omalla tavallaan sekä kirjailija Simenon komisario Maigret'ineen ja tiedemies Weckroth. Simenon'in on elettävä kirjoittaessaan tuo juoni, siksi hänen on saatava kirjansa valmiiksi aina alle kahdessa viikossa. Maigret-hahmo ei jaa ihmistä päähän ja sydämeen, ei puukota tunnetta ja järkeä irti toisistaan. Ne ovat yhtä. Elämän punaisen langan pu-

noksia. Näin ei tee myöskään Weckroth. Siksi he molemmat näkevät ihmisen toimissa järkeä. He ymmärtävät. He eivät jaa ihmisiä vuohiin ja lampaisiin, vaikka näkevät kyllä niin teurastajat kuin uhripapitkin. Moralismin sijaan astuu moraali.

Ihmissuhteiden (meisyyden) kuvaajana Simenon on jäänyt jotenkin vähälle huomiolle. Kun hän kuvaa ihmissuhteita paljolti valtasuhteina, ei ole mikään ihme, että kuvauksen eräänlaisena taka-ajatuksena on aina jonkinlainen vapauden kaiho. Tähän samaan ajatukseen liittyy myös se, että Maigret-hahmo ihailee tai kunioittaa niitä, jotka tekevät rikoksen.

Rikos kun näyttää olevan ainoa mahdollinen tapa rikkoa rajoja, päästä ulos umpikujasta. Siinä rikoksentekijän toiminnan juoni, tekemisen järki, jota Weckrothkin kirjassaan ajaa takaa. Sattuma, tuo kohtalon silloin tällöin palkkaama keikkamies, voi panna ihmisen toimimaan ennustamattomasti, mutta silti järkevästi.

Saattaisi olla hyvä, jos esimerkiksi opiskelijat pantaisiin lukemaan Weckrothin kirjan rinnalla muutama Maigret-kirja. Niistä voisi rakentaa tieteen norsunluutorneista portaat arkipäivään. Ja sehän kai oli Weckrothinkin tarkoitus.

Seppo Helminen